

NIKODEM RYCKO

Uniwersytet Warszawski

PRAWO WŁAŚCIWE DLA OCHRONY DÓBR OSOBISTYCH W WIĄŻĄCYCH POLSKĘ DWUSTRONNYCH UMOWACH MIĘDZYNARODOWYCH*

1. WPROWADZENIE

W dniu 16 maja 2011 roku¹ weszła w życie ustawa z 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe². Zastąpiła ona ustawę z 12 listopada 1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe³, wprowadzając jednocześnie daleko idące zmiany w treści obowiązujących w Polsce norm kolizyjnych. Ustawodawca, normując problematykę prawa prywatnego międzynarodowego, zdecydował się bowiem na odstępianie od wielu przyjętych dotychczas rozwiązań. Kontynuacją polskich tradycji ustawodawczych jest ograniczenie zakresu regulacji do określenia prawa właściwego. Oba powołane akty prawne zawierają wyłącznie normy kolizyjne⁴, rozgraniczające sfery zastosowania systemów prawnych

* Publikacja powstała w ramach projektu sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/03/N/HS5/02816.

¹ Z wyjątkiem art. 63 ustawy, który na podstawie jej art. 81 wszedł w życie z dniem 18 czerwca 2011 r.

² Tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1792 (dalej: p.p.m.).

³ Dz. U. Nr 46, poz. 290 ze zm.

⁴ Z zastrzeżeniem przepisów derogacyjnych i intertemporalnych, a w przypadku ustawy z 2011 r. – również przepisów informujących o obowiązku stosowania innych

poszczególnych państw, poprzez określenie, które z nich należy stosować. W szczególności w obu ustawach, odmiennie niż w wielu źródłach prawa prywatnego międzynarodowego obowiązujących w państwach obcych, nie unormowano problematyki jurysdykcji krajowej ani skuteczności zagranicznych orzeczeń sądowych⁵.

Istotne różnice dotyczą natomiast treści norm kolizyjnych. Znacznie większa obszerność obowiązującej ustawy⁶ wynika zarówno z przyjęcia bardziej rozbudowanych regulacji prawa właściwego dla poszczególnych zagadnień, jak i z wyraźnego unormowania kwestii, którym w poprzedniej ustawie nie poświęcono odrębnych przepisów⁷. Należy do nich między innymi problematyka dóbr osobistych i ich ochrony. Regulacji prawa właściwego w tym zakresie nie zawierała ustawa kolizyjna z 1965 r., jak również poprzedzająca ją ustawa z 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (Prawo prywatne międzynarodowe)⁸. Brak jest opublikowanych orzeczeń sądowych dotyczących ustalania prawa właściwego dla ochrony dóbr osobistych w czasie obowiązywania obu wymienionych aktów prawnych. Można wnioskować, że wynikało to z istniejących wówczas w Polsce stosunków społeczno-politycznych, jak również zdecydowanie mniej niż obecnie zaawansowanego stopnia rozwoju środków masowego przekazu. Przed

aktów prawnych. Zob. A. MĄCZYŃSKI, *Ustawowe odesłania do umów międzynarodowych i rozporządzeń unijnych dotyczących prawa prywatnego międzynarodowego*, [w:] *Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Edwarda Gniewka*, red. J. GOŁACZYŃSKI, P. MACHNIKOWSKI, Warszawa 2010, s. 373-384; M. PAZDAN, *Koordinacja krajowego i europejskiego prawa prywatnego międzynarodowego*, [w:] *Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego*, red. J. POCZOBUT, Warszawa 2013, s. 228-229.

⁵ A. MĄCZYŃSKI, *O potrzebie, zakresie i sposobie reformy polskiego prawa prywatnego międzynarodowego*, [w:] *Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu*, red. A. NOWICKA, Poznań 2005, s. 852-853.

⁶ Obowiązująca ustawa liczy 81 artykułów, jej poprzedniczka 38.

⁷ Por. A. MĄCZYŃSKI, *Kodyfikacyjne zagadnienia części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego*, [w:] *Studia i rozprawy. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Calusowi*, red. A. JANIK, Warszawa 2009, s. 412-413.

⁸ Dz. U. Nr 101, poz. 581 ze zm.

wejściem w życie ustawy z 2011 r. w doktrynie problematykę kolizyjną dóbr osobistych podejmowano niezbyt często, z reguły na marginesie innych rozważań⁹. Nie można stwierdzić, aby doszło w tym zakresie do przyjęcia utrwalonego stanowiska.

Brak przepisów kolizyjnych dotyczących ochrony dóbr osobistych powoływano jako jeden z argumentów na rzecz przyjęcia obowiązującej ustawy regulującej prawo prywatne międzynarodowe¹⁰. Przeciwnicy jej uchwalenia wskazywali natomiast, że brak wyraźnej regulacji ustawowej nie jest równoznaczny z brakiem określenia prawa właściwego, które w szczególności można ustalić na podstawie normy o szerszym zakresie zastosowania¹¹. Ostatecznie, pomimo zarzutów wysuwanych przez znaczącą część doktryny, do uchwalenia ustawy doszło. Tym samym weszły w życie przepisy regulujące prawo właściwe dla dóbr osobistych i ich ochrony. Zamieszczono je w rozdziałach drugim i trzecim ustawy, dotyczącym prawa osobowego. W art. 16 ust. 1 p.p.m. prawo właściwe dla dóbr osobistych osoby fizycznej poddano jej prawu ojczystemu. Według art. 16 ust. 2 p.p.m. osoba fizyczna, której dobro osobiste jest zagrożone naruszeniem lub zostało naruszone, może żądać ochrony na podstawie prawa państwa, na którego terytorium nastąpiło zdarzenie powodujące to zagrożenie naruszenia lub naruszenie, albo prawa państwa, na którego

⁹ J. JAKUBOWSKI, *Osoby prawne w polskim prawie prywatnym międzynarodowym*, «PiP» 24.8-9/1969, s. 279; IDEM, *Prawo prywatne międzynarodowe. Zarys wykładu*, Warszawa 1984, s. 71-72; IDEM, *Przedsiębiorstwa międzynarodowe. Pojęcie i klasyfikacja*, «PiP» 23.7/1968, s. 119; M. ŚWIERCZYŃSKI, *Prawo właściwe dla zobowiązań z naruszenia własności intelektualnej*, «Kwartalnik Prawa Prywatnego» 19.2/2010, s. 405; B. WALASZEK, [w:] B. WALASZEK, M. SOŚNIAK, *Zarys prawa prywatnego międzynarodowego*², Warszawa 1973, s. 141.

¹⁰ M. PAZDAN, *O potrzebie reformy polskiego prawa prywatnego międzynarodowego i niektórych proponowanych rozwiązaniach*, «Kwartalnik Prawa Prywatnego» 9.3/2000, s. 502; IDEM, *O potrzebie uchwalenia nowej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe*, «Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych» 21.1/2009, s. 39; IDEM, *Założenia i główne kierunki reformy prawa prywatnego międzynarodowego w Polsce*, «PiP» 54.3/1999, s. 21.

¹¹ A. MĄCZYŃSKI, *Polskie prawo prywatne międzynarodowe u progu XXI*, [w:] *Prawo w XXI wieku. Księga pamiątkowa 50-lecia Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk*, red. W. CZAPLIŃSKI, Warszawa 2006, s. 573; IDEM, *Przeciwko potrzebie uchwalenia nowej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe*, «Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych» 21.1/2009, s. 19.

terytorium wystąpiły skutki tego naruszenia. Zgodnie z art. 16 ust. 3 p.p.m. jeżeli do naruszenia dobra osobistego osoby fizycznej doszło w środkach społecznego przekazu, o prawie do odpowiedzi, sprostowania lub innego podobnego środka ochronnego rozstrzyga prawo państwa, w którym ma siedzibę albo miejsce zwykłego pobytu nadawca lub wydawca.

Z kolei problematyki kolizyjnej dóbr osobistych osób prawnych nie uregulowano wprost, ale przez odesłanie. Według art. 20 p.p.m. do ochrony dóbr osobistych osób prawnych stosuje się odpowiednio przepisy art. 16. Natomiast na podstawie art. 21 p.p.m. przepisy art. 17-20 stosuje się odpowiednio do jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

Powyższe regulacje budzą różnorodne wątpliwości dotyczące zarówno wykładni powołanych przepisów, jak i trafności przyjętych w nich rozwiązań. Ich analiza była już częściowo przedmiotem wypowiedzi doktryny¹². Nie rozwijając tych rozważań, na potrzeby niniejszego opracowania należy zaznaczyć, że ustawodawca zdecydował się odrębnie uregulować prawo właściwe dla dóbr osobistych, a odrębnie – dla ich ochrony. Zarówno według uzasadnienia projektu ustawy¹³, jak i zgodnie z wypowiedziami piśmiennictwa¹⁴ katalog i treść dóbr osobi-

¹² J. BALCARCZYK, *Prawo właściwe dla dobrego imienia osoby fizycznej i jego ochrony*, Warszawa 2014; EADEM, *Wybrane problemy związane z projektem ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe*, «Rejent» 19.7-8/2009, s. 22-25; M. PILICH, *Prawo właściwe dla dóbr osobistych i ich ochrony*, «Kwartalnik Prawa Prywatnego» 21.3/2012, s. 599-650; IDEM, *Prawo właściwe dla dóbr osobistych i ich ochrony*, [w:] *Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego*, red. J. POCZOBUT, Warszawa 2013, s. 234-256; M. WAŁACHOWSKA, *Kolizyjnoprawne aspekty naruszenia dóbr osobistych*, [w:] *Dobra osobiste w XXI wieku: nowe wartości, zasady, technologie/Rights of Personality in the XXI Century: New Values, Rules, Technologies*, red. J. BALCARCZYK, Warszawa 2012, s. 254-274.

¹³ Uzasadnienie projektu ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe, druk Sejmu VI kadencji nr 1277, s. 13.

¹⁴ J. BALCARCZYK, *Prawo właściwe...*, s. 87, 115; M. PAZDAN, *Kolizyjnoprawny wybór prawa a inne przejawy autonomii woli w prawie prywatnym międzynarodowym*, [w:] *Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, red. A. MATLAK, S. STANISŁAWSKA-KŁOC, Warszawa 2013, s. 786.

stych oraz odpowiadających im praw bezwzględnych należy ustalić na podstawie statutu personalnego. W przypadku osób fizycznych w pierwszej kolejności zastosowanie znajdzie zatem prawo ojczyste, tj. wskazane łącznikiem obywatelstwa. W przypadku osoby prawnej zasadniczo właściwe będzie prawo państwa, w którym znajduje się jej siedziba. W razie ustalenia, że do naruszenia doszło, zastosowanie znajdzie prawo materialne określone przez normę dotyczącą ochrony dóbr osobistych. Należy odnotować, że poddanie dóbr osobistych oraz ich ochrony systemem prawnym wskazanym różnymi normami kolizyjnymi spotkało się z rozbieżnymi ocenami doktryny¹⁵.

Powołane przepisy ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe nie wyczerpują jednak obowiązującej w Polsce regulacji prawa właściwego dla ochrony dóbr osobistych. Unormowania tej problematyki nie zawierają akty prawa Unii Europejskiej¹⁶. Należy jednak wskazać na możliwość zastosowania do ustalenia prawa właściwego w rozważanym zakresie norm kolizyjnych zawartych w wiążących Polskę dwustronnych umowach międzynarodowych. Zgodnie art. 91 ust. 2 Konstytucji RP umowy te mają pierwszeństwo przed ustawami. W przypadku rozbieżnej treści norm ustawowych i konwencyjnych zastosowanie jednej z nich zamiast drugiej może prowadzić do właściwości innego prawa materialnego, a pośrednio – do odmiennego rozstrzygnięcia merytorycznego danej sprawy. Znaczenie konwencyjnych norm kolizyjnych

¹⁵ Entuzjastyczną opinię wyraziła J. BALCARCZYK, *Prawo właściwe...*, s. 350. Umiarkowanie krytycznie wypowiedział się M. PILICH, *Prawo właściwe dla dóbr osobistych i ich ochrony*, «Kwartalnik Prawa Prywatnego» 21.3/2012, s. 649.

¹⁶ Zgodnie z art. 1 ust. 2 lit. g rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 864/2007 z 11 lipca 2007 r. dotyczącego prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Dz. Urz. UE z 2007 r. L 199/40) z zakresu jego zastosowania wyłączone są zobowiązania pozaumowne wynikające z naruszenia prawa do prywatności i innych dóbr osobistych, w tym zniesławienie. Por. np. J. PAZDAN, *Rozporządzenie Rzym II – nowe wspólnotowe unormowanie prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych*, «Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego» 4/2009, s. 19. Na temat przyczyn tego wyłączenia obszernie J. BALCARCZYK, *Prawo właściwe dla zobowiązań wynikających z naruszenia dóbr osobistych w rozporządzeniu o prawie właściwym dla zobowiązań pozaumownych*, «Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego» 9/2011, s. 63-108.

w przypadku ustalania prawa właściwego dla ochrony dóbr osobistych skłania do ich analizy. Poświęcona jest temu dalsza część opracowania.

2. DWUSTRONNE UMOWY MIĘDZYNARODOWE REGULUJĄCE PRAWO WŁAŚCIWE DLA OCHRONY DÓBR OSOBISTYCH

Żadna z wiążących Polskę umów międzynarodowych stanowiących źródła prawa kolizyjnego nie zawiera pojęcia dóbr osobistych ani ich ochrony. Nie jest jednak wykluczone, aby prawo właściwe dla ochrony dóbr osobistych było w tych umowach uregulowane normami kolizyjnymi o szerszym zakresie. W polskiej doktrynie za niekwestionowany można uznać pogląd, że wykładni pojęć oznaczających zakresy norm kolizyjnych należy dokonywać autonomicznie, nie ograniczając się do ich znaczenia w jakimkolwiek prawie materialnym¹⁷. Z drugiej strony, nie kwestionuje się również, że treść norm merytorycznych, zarówno prawa polskiego, jak i obcego, odgrywa istotną rolę w takiej wykładni.

Nie rozwijając niezwykle obszernej problematyki ochrony dóbr osobistych w prawie materialnym, należy zaznaczyć, że w polskim prawie merytorycznym przesłanką tej ochrony jest wystąpienie zagrożenia albo naruszenia będącego następstwem zachowania sprawcy. Stanowi ono zdarzenie niebędące czynnością prawną, skutkujące powstaniem zobowiązania między pokrzywdzonym a osobą odpowiedzialną. Również rozwiązania przewidziane w prawie materialnym tych państw obcych, w których pojęcie dóbr osobistych występuje, są argumentami na rzecz powyższego stanowiska. Systemy prawne, którym obca jest konstrukcja prawna dóbr osobistych, a których modelowy przykład stanowi prawo angielskie, zawierają instytucje stanowiące jej funkcjonalne odpowiedniki. Należą one do prawa czynów niedozwolonych. Ustalenia te przemawiają za poddaniem ochrony dóbr osobistych prawu właściwemu dla zobowiązań pozaumownych¹⁸.

¹⁷ M. PAZDAN, *Prawo prywatne międzynarodowe*¹⁵, Warszawa 2012, s. 60-61.

¹⁸ Analogiczny pogląd był wyrażany w odniesieniu do ustawy kolizyjnej z 1965 r. w czasie jej obowiązywania, chociaż proponowano też rozwiązania odmienne,

Normy dotyczące odpowiedzialności, której źródłem jest zdarzenie inne niż umowa, znajdują się w większości konwencji dwustronnych zawierających przepisy kolizyjne¹⁹. Różne jest sformułowanie zakresów

w szczególności polegające na poddaniu niektórych albo wszystkich roszczeń ochronnych statutowi personalnemu. Tak B. WALASZEK, *op. cit.*, s. 141.

¹⁹ Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, sporządzona w Mińsku 26 października 1994 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 128, poz. 619), dalej: umowa z Białorusią; umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Ludową Republiką Bułgarii o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisana w Warszawie 4 grudnia 1961 r. (Dz. U. z 1963 r. Nr 17, poz. 88 ze zm.), dalej: umowa z Bułgarią; umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Czechosłowacką Republiką Socjalistyczną o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, podpisana w Warszawie 21 grudnia 1987 r. (Dz. U. z 1989 r. Nr 39, poz. 210 ze zm.) – obecnie wiążąca w stosunkach pomiędzy Polską i Republiką Czeską oraz Polską i Republiką Słowacką, zmieniona i uzupełniona w zakresie stosunków polsko-czeskich w 2004 r. (ustawa ratyfikacyjna z 14 maja 2004 r., Dz. U. Nr 158, poz. 1644), dalej: umowa z d. Czechosłowacją; umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Estońską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, pracowniczych i karnych, sporządzona w Tallinie 27 listopada 1998 r. (Dz. U. z 2000 r. Nr 5, poz. 49 ze zm. i 50), dalej: umowa z Estonią; umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Federacyjną Ludową Republiką Jugosławii o obrocie prawnym w sprawach cywilnych i karnych, podpisana w Warszawie 6 lutego 1960 r. (Dz. U. z 1963 r. Nr 27, poz. 162 ze zm.) – obecnie wiążąca w stosunkach ze Słowenią, Chorwacją, Macedonią, Serbią i Czarnogórą, dalej: umowa z d. Jugosławią; umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Koreańską Republiką Ludowo-Demokratyczną o pomocy prawnej w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisana w Phenianie 28 września 1986 r. (Dz. U. z 1987 r. Nr 24, poz. 135), dalej: umowa z Koreą Płn.; umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, sporządzona w Warszawie 26 stycznia 1993 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 35, poz. 130 ze zm.), dalej: umowa z Litwą; umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Łotewską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, sporządzona w Rydze 23 lutego 1994 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 110, poz. 534 ze zm.), dalej: umowa z Łotwą; umowa między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych, sporządzona w Warszawie 16 września 1996 r. (Dz. U. z 2002 r. Nr 83, poz. 750 ze zm.), dalej: umowa z Rosją; umowa między Rzeczpospolitą Polską a Rumunią o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, sporządzona w Bukareszcie

tych norm. W części z nich jest mowa o prawie właściwym dla odpowiedzialności z tytułu wyrządzenia szkody niewynikającej ze stosunków umownych (czyny niedozwolone)²⁰. W pozostałych zakres normy kolizyjnej ujęto inaczej, poprzez wskazanie, że chodzi o: zobowiązania, których źródłem jest czyn niedozwolony²¹, zobowiązania niewynikające z czynności prawnych²², zobowiązania z czynów niedozwolonych (ze stosunków pozaumownych)²³, zobowiązania powstałe z czynów niedozwolonych i innych zdarzeń, z którymi prawo łączy powstanie zobowiązania²⁴. Po wejściu w życie rozporządzeń rzymskich normy te pozostały w mocy w zakresie nieobjętym regulacją prawa unijnego²⁵.

Zasadny wydaje się wniosek, że ochrona dóbr osobistych należy do zakresów powołanych wyżej norm dotyczących odpowiedzialności pozaumownej. Może budzić wątpliwości, czy dotyczy to wszystkich przypadków ingerencji w te dobra i wszystkich roszczeń przysługujących w takich sytuacjach. Według prawa materialnego danego państwa, związanego umową dwustronną, odpowiedzialność z tytułu naruszenia dóbr osobistych może bowiem nie być oparta na prawnej konstrukcji zobowiązania lub czynu niedozwolonego. W szczególności wątpliwości powstać mogą w odniesieniu do roszczeń negatoryjnych, przysługujących

15 maja 1999 r. (Dz. U. z 2002 r. Nr 83, poz. 752), dalej: umowa z Rumunią; umowa między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych, sporządzona w Kijowie 24 maja 1993 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 96, poz. 465 ze zm.), dalej: umowa z Ukrainą; umowa między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Węgierską Republiką Ludową o obrocie prawnym w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, podpisana w Budapeszcie 6 marca 1959 r. (Dz. U. z 1960 r. Nr 8, poz. 54 ze zm.), dalej: umowa z Węgrami; umowa między Rzeczpospolitą Polską a Socjalistyczną Republiką Wietnamu o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych, sporządzona w Warszawie 22 marca 1993 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 55, poz. 289), dalej: umowa z Wietnamem.

²⁰ Art. 38 ust. 1 umowy z d. Czechosłowacją; art. 39 ust. 1 umowy z Estonią; art. 38 ust. 1 umowy z Litwą; art. 40 ust. 1 umowy z Łotwą; art. 35 ust. 1 umowy z Ukrainą.

²¹ Art. 39 ust. 1 umowy z Białorusią; art. 34 ust. 2 umowy z d. Jugosławią; art. 37 ust. 1 umowy z Rosją; art. 45B ust. 1 umowy z Węgrami.

²² Art. 38 ust. 1 umowy z Wietnamem.

²³ Art. 24 ust. 2 umowy z Koreą Płn.; art. 42 ust. 1 umowy z Rumunią.

²⁴ Art. 47 ust. 2 umowy z Bułgarią.

²⁵ M. PAZDAN, *Prawo...*, s. 182.

niezależnie od winy sprawcy naruszenia i mających podstawę prawną w regulacjach zlokalizowanych poza przepisami normującymi prawo zobowiązań. W przypadku prawa polskiego chodzić będzie o roszczenia o zaniechanie działań naruszających dobra osobiste albo im zagrażających oraz o usunięcie skutków naruszeń.

W celu zobrazowania wspomnianych wątpliwości można tytułem przykładu wskazać hipotetyczną sytuację, w której białoruska spółka wytoczyła powództwo o nakazanie usunięcia skutków niezawinionego naruszenia jej dóbr osobistych. Gdyby przyjąć, że powyższe zachowanie w rozumieniu polskiego prawa cywilnego nie jest czynem niedozwolonym, można kwestionować zastosowanie umowy dwustronnej oraz w celu ustalenia prawa właściwego poszukiwać innych miarodajnych norm kolizyjnych. Zastosowanie mogłyby w takim przypadku znaleźć przepisy art. 16 p.p.m., stosowane odpowiednio na podstawie odesłania przewidzianego w art. 20 p.p.m. Wydaje się jednak, że w celu uniknięcia trudności w rozgraniczeniu zakresów zastosowania norm ustawowych i konwencyjnych oraz zgodnie z autonomiczną wykładnią norm kolizyjnych bardziej trafne wydaje się stosowanie regulacji umów międzynarodowych do wszystkich przypadków naruszenia dóbr osobistych i wszystkich roszczeń służących ich ochronie.

3. PRAWO WŁAŚCIWE DLA OCHRONY DÓBR OSOBISTYCH W DWUSTRONNYCH UMOWACH MIĘDZYNARODOWYCH

We wszystkich powołanych umowach w odniesieniu do zobowiązań z czynów niedozwolonych przyjęto podobną podstawową regułę kolizyjną. Właściwe jest prawo tego państwa, na którego terytorium nastąpiło zdarzenie, skutkujące powstaniem szkody²⁶. Według poglądu

²⁶ Art. 47 ust. 2 umowy z Bułgarią, art. 34 ust. 2 zdanie pierwsze umowy z b. Jugosławią, art. 24 ust. 2 zdanie pierwsze umowy z Koreą Północną, art. 38 ust. 1 zdanie pierwsze umowy z b. Czechosłowacją, art. 38 ust. 1 zdanie pierwsze umowy z Litwą, art. 40 ust. 1 zdanie pierwsze umowy z Łotwą, art. 38 ust. 1 umowy z Wietnamem, art. 35 ust. 1 zdanie pierwsze umowy z Ukrainą, art. 39 ust. 1 zdanie pierwsze umowy z Białorusią, art. 42 ust. 1 zdanie pierwsze umowy z Rumunią, art. 39 ust. 1 zdanie

doktryny w ten sposób należy rozumieć również przyjęte w umowie z d. Jugosławią kryterium miejsca czynu niedozwolonego²⁷. We wszystkich umowach przewidziano zatem właściwość *legis loci delicti commissi*, a więc ustalenie prawa właściwego powinno nastąpić na podstawie łącznika tradycyjnie stosowanego dla wskazania statutu deliktowego.

Miejsce zdarzenia powodującego szkodę interpretuje się w doktrynie z reguły jako terytorium, na którym działał sprawca²⁸. W przypadku naruszenia dóbr osobistych ustalenie tego miejsca może jednak powodować trudności. Dotyczy to zarówno przeszkód dowodowych, związanych ze stwierdzeniem, gdzie miało miejsce zachowanie, z którym łączy się ingerencję w sferę dóbr osobistych pokrzywdzonego, jak i trudności w doborze tego z zachowań sprawcy, które będzie odpowiadało łącznikowi normy kolizyjnej. W szczególności w przypadku deliktów medialnych, jak wskazuje się w doktrynie, rozpowszechnienie informacji poprzedzone jest ciągiem zachowań, które mogą być podejmowane przez różne osoby, na terytorium więcej niż jednego państwa²⁹. Brak jest przy tym piśmiennictwa i orzecznictwa, które dotyczyłyby wykładni łącznika zdarzenia powodującego szkodę w dwustronnych umowach międzynarodowych.

Tylko w dwóch analizowanych umowach norma zawierająca łącznik miejsca zdarzenia powodującego szkodę stanowi całość kolizyjnoprawnej regulacji zobowiązań z czynów niedozwolonych³⁰. W każdej z pozostałych umów zawarto również normę uzupełniającą, przewidującą odstępstwo na rzecz wspólnego prawa personalnego stron. Według

pierwsze umowy z Estonią, art. 37 ust. 1 zdanie pierwsze umowy z Rosją, art. 45B ust. 1 umowy z Węgrami.

²⁷ J. PAZDAN, *Rozporządzenie...*, s. 17.

²⁸ Zob. m.in. T.K. GRAZIANO, *Europäisches Internationales Deliktsrecht*, Tübingen 2003, s. 47-48; T. PAJOR, *O potrzebie zmiany prawa prywatnego międzynarodowego w zakresie zobowiązań nie wynikających z czynności prawnych*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego» 9.3/2000, s. 692; E. RABEL, *The Conflict of Laws. A Comparative Study*, Ann Arbor 1960, s. 312.

²⁹ M. ŚWIERCZYŃSKI, *Delikty internetowe w prawie prywatnym międzynarodowym*, Kraków 2006, s. 70-74.

³⁰ Art. 47 ust. 2 umowy z Bułgarią, art. 34 ust. 2 umowy z d. Jugosławią.

umowy z Węgry³¹, jeżeli strony mają miejsce zamieszkania nie w państwie, w którym nastąpiło zdarzenie będące źródłem zobowiązania, ale w drugim z państw-stron, stosuje się obowiązujące w nim prawo. Zgodnie z pozostałymi umowami dwustronnymi pierwszeństwo przed prawem miejsca zdarzenia ma wspólne prawo ojczyste powoda i pozwanego³².

Powstaje jednak pytanie o prawo właściwe w sytuacji, w której jedna ze stron albo obie z nich nie są osobami fizycznymi. W większości umów zawarto przepisy, zgodnie z którymi postanowienia danej umowy dotyczące obywateli państw-stron stosuje się odpowiednio do osób prawnych utworzonych zgodnie z prawem tego państwa-strony, na którego terytorium mają swoją siedzibę³³. W takim przypadku prawo personalne znajdzie zastosowanie z pierwszeństwem wobec prawa obowiązującego w miejscu zdarzenia powodującego szkodę. Pojawia się jednak kwestia, czy normę uzupełniającą należy stosować do osób prawnych, jeżeli w danej konwencji brak jest powyższego odesłania³⁴. Można w tym miejscu zwrócić uwagę na polskie orzecznictwo z okresu obowiązywania podobnych regulacji ustawy kolizyjnej z 1965 r. Według art. 31 § 1 tej ustawy prawo właściwe dla zobowiązania niewynikającego z czynności prawnej należało ustalić za pomocą łącznika miejsca zdarzenia będącego źródłem zobowiązania. Z kolei w art. 31 § 2 przewidziano wyjątek na rzecz prawa, którego strony są obywatelami i w którym jednocześnie mają miejsce zamieszkania. Sąd Najwyższy rozstrzygnął, że powyższy

³¹ Art. 45B ust. 1 zdanie drugie.

³² Art. 24 ust. 2 zdanie drugie umowy z Koreą Północną, art. 38 ust. 1 zdanie drugie umowy z b. Czechosłowacją, art. 38 ust. 1 zdanie drugie umowy z Litwą, art. 40 ust. 1 zdanie drugie umowy z Łotwą, art. 38 ust. 2 umowy z Wietnamem, art. 35 ust. 1 zdanie drugie umowy z Ukrainą, art. 39 ust. 1 zdanie drugie umowy z Białorusią, art. 42 ust. 1 zdanie drugie umowy z Rumunią, art. 39 ust. 1 zdanie drugie umowy z Estonią, art. 37 ust. 1 zdanie drugie umowy z Rosją.

³³ Art. 1 ust. 3 umowy z b. Czechosłowacją, art. 1 ust. 3 umowy z Litwą, art. 1 ust. 3 umowy z Łotwą, art. 1 ust. 4 umowy z Ukrainą, art. 1 ust. 3 umowy z Białorusią, art. 2 ust. 3 umowy z Rumunią, art. 1 ust. 5 umowy z Estonią, art. 1 ust. 3 umowy z Rosją.

³⁴ Tak w umowach z Wietnamem i Koreą Północną.

przepis należy stosować również do osób prawnych³⁵, co spotkało się ze zdecydowanie pozytywną oceną doktryny³⁶.

4. PRAWO WŁAŚCIWE DLA ISTNIENIA I TREŚCI DÓBR OSOBISTYCH ORAZ ODPOWIADAJĄCYCH IM PRAW

W wymienionych powyżej przepisach kolizyjnych uregulowano prawo właściwe dla skutków zdarzeń niebędących umowami. W przypadku ochrony dóbr osobistych wspomnianym zdarzeniem jest ingerencja w sferę tych dóbr przysługujących określonej osobie. Należy jednak postawić pytanie, według jakiego prawa ustalić, czy podmiotowi żądającemu ochrony dane prawo przysługuje. W obowiązującej ustawie kolizyjnej katalog i treść dóbr osobistych oraz odpowiadających im praw poddano statutowi personalnemu. Według uzasadnienia ustawy oraz piśmiennictwa w ten sposób należy interpretować treść art. 16 ust. 1 p.p.m.³⁷ Wbrew dosłownemu sformułowaniu art. 20 p.p.m., który odsyła jedynie do przepisów dotyczących ochrony, w doktrynie przyjmuje się, że również dobra osobiste osoby prawnej podlegają jej statutowi personalnemu³⁸.

W dwustronnych umowach międzynarodowych brak jest regulacji prawa właściwego dla dóbr osobistych. W tej sytuacji możliwe wydają się dwa rozwiązania w zakresie poszukiwania prawa właściwego. Pierwsze polega na uznaniu istnienia i treści dobra osobistego za kwestię wstępną, czyli zagadnienie merytoryczne podlegające ocenie na podstawie odrębnej normy kolizyjnej, którego rozstrzygnięcie jest niezbędne dla

³⁵ Uchwała SN z 5 października 1974 r., III CZP 71/73, «OSNC» 5/1975, poz. 72.

³⁶ A. MAĆZYŃSKI, *O potrzebie...*, s. 856; T. PAJOR, *Odpowiedzialność deliktowa w prawie prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 1989, s. 158-168.

³⁷ Uzasadnienie projektu ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe, druk Sejmu VI kadencji nr 1277, s. 13. Tak również M. PAZDAN, *Kolizyjnoprawny wybór...*, s. 786.

³⁸ J. BALCARCZYK, *Wybrane problemy...*, s. 24; M. PILICH, *Prawo właściwe dla dóbr osobistych i ich ochrony*, «Kwartalnik Prawa Prywatnego» 21.3/2012, s. 649.

rozstrzygnięcia sprawy głównej³⁹, tj. w tym przypadku kwestii ochrony dóbr osobistych.

Przyjęcie powyższego stanowiska prowadziłyby do poszukiwania regulacji prawa właściwego w pierwszej kolejności w danej dwustronnej umowie międzynarodowej. Rozważać należałoby normy kolizyjne regulujące statut personalny. Unormowano go jednak wyłącznie w części umów bilateralnych, a ponadto zakres norm kolizyjnych został opisany wąsko, tj. z pomocą pojęć: „zdolność prawna”⁴⁰, „zdolność do czynności prawnych”⁴¹, „zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych”⁴² albo ogólnie – „zdolność”⁴³. Zasadne wydaje się pytanie, czy ze względu na sformułowanie zakresów tych norm w powyższy sposób powinny być one podstawą rozstrzygnięcia o dobrach osobistych. W polskiej doktrynie w odniesieniu do podobnego sformułowania § 9 ust. 2 ustawy kolizyjnej z 1965 r.⁴⁴ przyjęto wykładnię rozszerzającą, stosując wskazane w nim prawo również do innych zagadnień prawa korporacyjnego⁴⁵. Jest jednak wątpliwe, czy taka wykładnia może zostać przyjęta w przypadku norm konwencyjnych, mających charakter szczególnie wobec norm ustawowych.

³⁹ M. PAZDAN, *Prawo prywatne...*, op. cit., s. 64.

⁴⁰ Odnośnie do osób prawnych: art. 21 ust. 2 umowy z Białorusią, art. 21 ust. 2 umowy z Ukrainą, art. 29 ust. 2 umowy z Węgrami.

⁴¹ Odnośnie do osób fizycznych: art. 19 ust. 1 umowy z Rosją.

⁴² Odnośnie do osób fizycznych: art. 21 ust. 1 umowy z Białorusią, art. 16 ust. 1 umowy z Bułgarią, art. 20 ust. 1 umowy z Czechosłowacją, art. 21 ust. 1 umowy z Estonią, art. 20 ust. 1 umowy z d. Jugosławią, art. 20 ust. 1 umowy z Litwą, art. 22 ust. 1 umowy z Łotwą, art. 24 ust. 1 umowy z Rumunią, art. 21 ust. 1 umowy z Ukrainą, art. 21 ust. 2 umowy z Wietnamem, art. 29 ust. 1 umowy z Węgrami. Odnośnie do osób prawnych: art. 20 ust. 2 umowy z Czechosłowacją; art. 21 ust. 2 umowy z Estonią, art. 20 ust. 2 umowy z Litwą, art. 22 ust. 2 umowy z Łotwą, art. 19 ust. 2 umowy z Rosją, art. 24 ust. 2 umowy z Rumunią, art. 21 ust. 2 umowy z Wietnamem.

⁴³ Art. 16 ust. 2 umowy z Bułgarią, art. 20 ust. 2 umowy z d. Jugosławią.

⁴⁴ Zakres tego przepisu określony był nazwą: „zdolność osoby prawnej”.

⁴⁵ J. JAKUBOWSKI, *Osoby prawne...*, s. 269; IDEM, *Prawo prywatne międzynarodowe. Zarys wykładu*, Warszawa 1984, s. 76; W. LUDWICZAK, *Międzynarodowe prawo prywatne*⁵, Poznań 1996, s. 171; IDEM, *Przynależność osób prawnych w świetle prawa prywatnego międzynarodowego*, «RPEiS» 31.3/1968, s. 129; M. SOŚNIAK, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Katowice 1991, s. 104.

W razie stwierdzenia, że dobra osobiste nie zostały objęte regulacją prawa właściwego umów międzynarodowych, jedynym rozwiązaniem byłoby poszukiwanie prawa właściwego w ustawie – Prawo prywatne międzynarodowe. Jak wskazano wyżej, zastosowanie znajduje w tym zakresie statut personalny. W przypadku osób fizycznych właściwe będzie prawo ojczyście, co odpowiada rozwiązaniom konwencyjnym. Rozbieżność dotyczy natomiast statutu personalnego osób prawnych. We wszystkich umowach międzynarodowych, w których występuje regulacja tego statutu, jej treść odbiega od rozwiązań przyjętych w polskiej ustawie kolizyjnej. W części umów przewidziano właściwość prawa obowiązującego w państwie, w którym osoba prawna została utworzona⁴⁶. W pozostałych zastosowano łącznik siedziby, nie precyzując jednak, czy jest to siedziba rzeczywista, czy statutowa⁴⁷. Odmienne niż w przypadku regulacji art. 17 ust. 2 p.p.m., żadna z konwencji nie zawiera nakazu uwzględniania odesłania, co jest związane ze specyfiką umowy dwustronnej jako źródła norm kolizyjnych. Mając jednak na uwadze przyjętą powszechnie teorię siedziby statutowej, zastosowanie norm ustawowych i konwencyjnych będzie z reguły prowadziło do wskazania tego samego statutu korporacyjnego, tj. prawa państwa, na podstawie którego osoba prawna została utworzona.

Drugim z możliwych rozwiązań jest przyjęcie, że nie ma podstaw normatywnych, aby część przesłanek odpowiedzialności z tytułu naruszenia dóbr osobistych poddać prawu innemu niż uregulowany w nich statut deliktowy. W szczególności można argumentować, że w żadnej z umów dwustronnych nie zawarto norm, z których wynikałby nakaz stosowania w tym zakresie statutu personalnego. Rozwiązanie to prowadziłyby do wniosku, że na podstawie prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych należy ocenić wszystkie przesłanki ochrony dóbr osobistych, w tym również ich istnienie i treść.

⁴⁶ Art. 21 ust. 2 umowy z Białorusią, art. 16 ust. 2 umowy z Bułgarią, art. 20 ust. 2 umowy z b. Czechosłowacją, art. 20 ust. 2 umowy z Litwą, art. 22 ust. 2 umowy z Łotwą, art. 21 ust. 2 umowy z Ukrainą, art. 29 ust. 2 umowy z Węgrami.

⁴⁷ Art. 21 ust. 2 umowy z Estonią, art. 20 ust. 2 umowy z Jugosławią, art. 19 ust. 2 umowy z Rosją, art. 24 ust. 2 umowy z Rumunią, art. 21 ust. 2 umowy z Wietnamem.

5. SYTUACYJNY ZAKRES ZASTOSOWANIA NORM KOLIZYJNYCH DWUSTRONNYCH UMÓW MIĘDZYNARODOWYCH

Największą trudnością związaną ze stosowaniem norm kolizyjnych zawartych w dwustronnych umowach międzynarodowych wydaje się wyznaczenie sytuacyjnego zakresu ich zastosowania. Normy powyższe stanowią podstawę rozstrzygnięcia o prawie właściwym wyłącznie w sytuacjach, które są w odpowiedni sposób powiązane z systemami prawnymi umawiających się państw. W doktrynie i orzecznictwie nie przesądzono, o jakie przypadki chodzi. Z pewnością konieczny jest określony związek ocenianej sytuacji z systemami prawnymi obu państw-stron. Jednocześnie, jak podkreśla się w doktrynie, norma dwustronna zawarta w umowie międzynarodowej nie może prowadzić do wskazania prawa państwa niebędącego jej stroną. Zastosowanie takiej normy jest wyłączone w sytuacji, gdy stan faktyczny jest powiązany z systemem prawnym państwa innego niż strony umowy bilateralnej w taki sposób, że występowałaby możliwość zastosowania prawa tego państwa⁴⁸.

Nasuwa się jednak pytanie, czy powyższa reguła prowadzi do wyczerpującego rozstrzygnięcia kwestii, w jakich sytuacjach wyłączone jest stosowanie norm kolizyjnych zawartych w umowie dwustronnej. Można wskazać takie sytuacje faktyczne, w których miejsce naruszenia dóbr osobistych jest zlokalizowane na terytorium jednego z państw związanych umową, a jednocześnie jej stosowanie nie będzie uzasadnione. Dotyczy to przede wszystkim przypadku, gdy jedna ze stron zobowiązania pozaumownego jest związana z państwem trzecim. Wydaje się zatem, że przy ustalaniu zakresu zastosowania danej normy dwustronnej należy uwzględnić takie okoliczności faktyczne, które odpowiadają łącznikom przyjętym przez umawiające się państwa dla rozważanych zagadnień. To właśnie wspomniane okoliczności zostały bowiem uznane za relevantne z punktu widzenia określenia prawa właściwego.

W przypadku ochrony dóbr osobistych należy zatem wziąć pod uwagę okoliczności przewidziane w łącznikach norm kolizyjnych dotyczących

⁴⁸ M. CZEPELAK, *Umowa międzynarodowa jako źródło prawa prywatnego międzynarodowego*, Warszawa 2008, s. 179.

zobowiązań wynikających z czynów niedozwolonych: miejsce zdarzenia stanowiącego źródło zobowiązania, obywatelstwo albo miejsce zamieszkania osoby fizycznej oraz miejsce siedziby albo utworzenia osoby prawnej. Norma konwencyjna zostanie zastosowana, jeżeli w rozważanej sytuacji faktycznej powyższe okoliczności są powiązane z różnymi umawiającymi się państwami i wyłącznie z nimi.

Należy ponadto rozważyć, czy zachowało aktualność stanowisko Sądu Najwyższego, zgodnie z którym postanowienia dwustronnej umowy międzynarodowej nie mają zastosowania, jeżeli strony zobowiązania mają obywatelstwo i miejsce zamieszkania w tym samym państwie⁴⁹. W orzeczeniu tym przyjęto również, że powyższy pogląd należy odpowiednio stosować do osób prawnych, biorąc pod uwagę miejsce ich siedziby.

Powyższe stanowisko nie miało podstaw normatywnych w treści umowy dwustronnej z Czechosłowacją, rozważanej w omawianej sprawie. Sąd Najwyższy uzasadnił treść uchwały odwołując się do konieczności ochrony interesów własnych obywateli i własnego porządku prawnego oraz potrzeb międzynarodowego obrotu prawnego. Wskazał jednocześnie, że w przypadku, gdy obie strony są związane wyłącznie z jednym państwem, nie występuje kolizja praw wymagająca rozstrzygnięcia, a samo zobowiązanie nie leży w płaszczyźnie międzynarodowej. Zdaniem Sądu Najwyższego uzasadniało to zastosowanie art. 31 § 2 ustawy kolizyjnej z 1965 r. przewidującego właściwość wspólnego prawa personalnego, którym w rozważanym przypadku było prawo polskie⁵⁰.

Należy wskazać, że po wydaniu powołanej uchwały doszło do daleko idących zmian w treści zarówno norm konwencyjnych, jak i ustawowych. W niemal wszystkich umowach bilateralnych w odniesieniu do zobowiązań wynikających z czynów niedozwolonych przewidziano odstępstwo od stosowania prawa wskazanego łącznikiem miejsca zdarzenia będącego źródłem zobowiązania na rzecz wspólnego prawa

⁴⁹ Uchwała Sądu Najwyższego z 5 października 1974 r., III CZP 71/73, «OSP i KA» 11/1976, poz. 202, s. 477.

⁵⁰ Odmiennie i na rzecz właściwości prawa obcego w tożsamej sytuacji faktycznej K. ZAWADA, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 22 listopada 1972 r.*, II CR 458/72, «OSP i KA» 2/1975, poz. 32, s. 61.

personalnego stron. Natomiast w obowiązującej ustawie kolizyjnej dopuszczono w szerokim zakresie zastosowanie prawa obcego. Zgodnie z art. 16 ust. 2 p.p.m. prawo obce może być właściwe nawet w przypadku, gdy strony są związane z polskim systemem prawnym, a zdarzenie skutkujące naruszeniem dóbr osobistych nastąpiło w Polsce, pod warunkiem że za granicą wystąpiły skutki tego naruszenia. W rezultacie zastosowanie normy ustawowej zamiast normy konwencyjnej prowadzi do rozszerzenia zakresu zastosowania prawa obcego. Tym samym wskazane przez Sąd Najwyższy wartości, mające uzasadniać wyłączenie normy konwencyjnej, w obecnym stanie prawnym nie byłyby realizowane w przypadku zastosowania norm kolizyjnych zawartych w ustawie. Pogląd wyrażony we wspomnianej uchwale należy tym samym uznać za nieaktualny.

6. PODSUMOWANIE

W dniu 16 maja 2011 r. weszły w życie normy kolizyjne zawarte w ustawie – Prawo prywatne międzynarodowe dotyczące dóbr osobistych i ich ochrony. Nie stanowią one wyłącznej podstawy ustalenia prawa właściwego dla ochrony dóbr osobistych. Pierwszeństwo przed nimi mają postanowienia wiążących Polskę dwustronnych umów międzynarodowych. Polski sąd, rozstrzygając o ochronie dóbr osobistych w sytuacji z elementem obcym, powinien w każdym przypadku stwierdzić, czy podstawą ustalenia prawa właściwego powinna być norma ustawowa, czy konwencyjna.

Wspomniane umowy nie zawierają przepisów dotyczących bezpośrednio dóbr osobistych. Prawo właściwe dla ochrony tych dóbr podlega jednak normom konwencyjnym o szerszym zakresie zastosowania, określającym statut zobowiązań pozaumownych.

Regulacja prawa właściwego dla ochrony dóbr osobistych według polskiej ustawy kolizyjnej oraz dla zobowiązań pozaumownych w konwencjach bilateralnych różnią się od siebie. W konkretnej sytuacji faktycznej może to prowadzić do właściwości różnych systemów prawnych,

w zależności od tego, czy zastosowana zostanie norma konwencyjna, czy ustawowa.

Normy zawarte w umowach międzynarodowych znajdują zastosowanie jedynie w sytuacjach dostatecznie związanych z systemami prawnymi państw-stron. Ustalenie powiązania przesądzającego o zastosowaniu danej konwencji bilateralnej stanowi zagadnienie sporne i może być trudne do rozstrzygnięcia w poszczególnych sytuacjach faktycznych. Powoduje to niepewność co do przesłanek zastosowania umowy, a tym samym co do prawa właściwego.

PRAWO WŁAŚCIWE DLA OCHRONY DÓBR OSOBISTYCH W WIĄŻĄCYCH POLSKĘ DWUSTRONNYCH UMOWACH MIĘDZYNARODOWYCH

Streszczenie

Prawo właściwe dla ochrony dóbr osobistych zostało uregulowane w ustawie – Prawo prywatne międzynarodowe. Pierwszeństwo przed nim mają postanowienia wiążących Polskę dwustronnych umów międzynarodowych. Do ochrony dóbr osobistych zastosowanie znajdują zawarte w nich normy kolizyjne dotyczące zobowiązań pozaumownych. Ich treść znacząco odbiega od regulacji prawa właściwego dla ochrony dóbr osobistych w polskiej ustawie kolizyjnej. Wyznaczenie sytuacji, w których umowy dwustronne mają zastosowanie, może powodować trudności, co wiąże się z niepewnością co do prawa właściwego.

THE LAW ON THE PROTECTION OF PERSONALITY RIGHTS IN POLAND'S BILATERAL INTERNATIONAL TREATIES

Summary

The Polish domestic law on the protection of personality rights is regulated by *Ustawa – Prawo prywatne międzynarodowe* (the Private International Law Act). However, in international relations priority is given to Poland's bilateral international treaties. Personality rights are protected under the conflict of law rules for non-contractual obligations

defined in these treaties. Their content differs significantly from the regulations in the Polish domestic conflict of law act for the protection of personality rights. Identifying situations in which bilateral treaties should be applied may cause difficulties, which entails uncertainty as to which law is applicable.

Słowa kluczowe: prawo właściwe; prawo prywatne międzynarodowe; umowy dwustronne; dobra osobiste.

Keywords: applicable law; private international law; bilateral treaties; personality rights.

Literatura

- BALCARCZYK J., *Prawo właściwe dla dobrego imienia osoby fizycznej i jego ochrony*, Warszawa 2014.
- BALCARCZYK J., *Prawo właściwe dla zobowiązań wynikających z naruszenia dóbr osobistych w rozporządzeniu o prawie właściwym dla zobowiązań pozazumownych*, «Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego» 9/2011, s. 63-108.
- BALCARCZYK J., *Wybrane problemy związane z projektem ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe*, «Rejent» 19.7-8/2009, s. 9-25.
- CZEPÉLAK M., *Umowa międzynarodowa jako źródło prawa prywatnego międzynarodowego*, Warszawa 2008.
- GRAZIANO T.K., *Europäisches Deliktsrecht*, Tübingen 2003.
- JAKUBOWSKI J., *Osoby prawne w polskim prawie prywatnym międzynarodowym*, «PiP» 24.8-9/1969, s. 268-279.
- JAKUBOWSKI J., *Prawo prywatne międzynarodowe. Zarys wykładu*, Warszawa 1984.
- JAKUBOWSKI J., *Przedsiębiorstwa międzynarodowe. Pojęcie i klasyfikacja*, «PiP» 23.7/1968, s. 114-127.
- LUDWICZAK W., *Międzynarodowe prawo prywatne*⁵, Poznań 1996.
- LUDWICZAK W., *Przynależność osób prawnych w świetle prawa prywatnego międzynarodowego*, «RPEiS» 31.3/1968, s. 125-135.
- MĄCZYŃSKI A., *Kodyfikacyjne zagadnienia części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego*, [w:] *Studia i rozprawy. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Całusowi*, red. A. JANIK, Warszawa 2009, s. 409-445.
- MĄCZYŃSKI A., *O potrzebie, zakresie i sposobie reformy polskiego prawa prywatnego międzynarodowego*, [w:] *Prawo prywatne czasu przemian. Księga*

- pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu*, red. A. NOWICKA, Poznań 2005, s. 851-876.
- MĄCZYŃSKI A., *Polskie prawo prywatne międzynarodowe u progu XXI*, [w:] *Prawo w XXI wieku. Księga pamiątkowa 50-lecia Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk*, red. W. CZAPLIŃSKI, Warszawa 2006, s. 563-581.
- MĄCZYŃSKI A., *Przeciwko potrzebie uchwalenia nowej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe*, „Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych» 21.1/2009, s. 11-28.
- MĄCZYŃSKI A., *Ustawowe odesłania do umów międzynarodowych i rozporządzeń unijnych dotyczących prawa prywatnego międzynarodowego*, [w:] *Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Edwarda Gniewka*, red. J. GOŁACZYŃSKI, P. MACHNIKOWSKI, Warszawa 2010, s. 373-384.
- PAJOR T., *O potrzebie zmiany prawa prywatnego międzynarodowego w zakresie zobowiązań nie wynikających z czynności prawnych*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego» 9.3/2000, s. 679-694.
- PAJOR T., *Odpowiedzialność deliktowa w prawie prywatnym międzynarodowym*, Warszawa 1989.
- PAZDAN J., *Rozporządzenie Rzym II – nowe wspólnotowe unormowanie prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych*, «Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego» 4/2009, s. 13-35.
- PAZDAN M., *Kolizyjnoprawny wybór prawa a inne przejawy autonomii woli w prawie prywatnym międzynarodowym*, [w:] *Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, red. A. MATLAK, S. STANISŁAWSKA-KLOC, Warszawa 2013, s. 781-792.
- PAZDAN M., *Koordinacja krajowego i europejskiego prawa prywatnego międzynarodowego*, [w:] *Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego*, red. J. POCZOBUT, Warszawa 2013, s. 225-233.
- PAZDAN M., *O potrzebie reformy polskiego prawa prywatnego międzynarodowego i niektórych proponowanych rozwiązaniach*, «Kwartalnik Prawa Prywatnego» 9.3/2000, s. 501-527.
- PAZDAN M., *O potrzebie uchwalenia nowej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe*, «Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych» 21.1/2009, s. 29-46.
- PAZDAN M., *Prawo prywatne międzynarodowe*¹⁵, Warszawa 2012.
- PAZDAN M., *Założenia i główne kierunki reformy prawa prywatnego międzynarodowego w Polsce*, «PiP» 54.3/1999, s. 20-28.

- PILICH M., *Prawo właściwe dla dóbr osobistych i ich ochrony*, «Kwartalnik Prawa Prywatnego» 21.3/2012, s. 599-650.
- PILICH M., *Prawo właściwe dla dóbr osobistych i ich ochrony*, [w:] *Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego*, red. J. POCZOBUT, Warszawa 2013, s. 234-256.
- RABEL E., *The Conflict of Laws. A Comparative Study*, Ann Arbor 1960.
- SOŚNIAK M., *Prawo prywatne międzynarodowe*, Katowice 1991.
- ŚWIERCZYŃSKI M., *Delikty internetowe w prawie prywatnym międzynarodowym*, Kraków 2006.
- ŚWIERCZYŃSKI M., *Prawo właściwe dla zobowiązań z naruszenia własności intelektualnej*, «Kwartalnik Prawa Prywatnego» 19.2/2010, s. 381-432.
- WAŁASZEK B., [w:] B. WAŁASZEK, M. SOŚNIAK, *Zarys prawa prywatnego międzynarodowego*², Warszawa 1973.
- WAŁACHOWSKA M., *Kolizyjnoprawne aspekty naruszenia dóbr osobistych*, [w:] *Dobra osobiste w XXI wieku: nowe wartości, zasady, technologie/Rights of Personality in the XXI Century: New Values, Rules, Technologies*, red. J. BALCARCZYK, Warszawa 2012, s. 254-274.
- ZAWADA K., *Głosa do wyroku Sądu Najwyższego z 22 listopada 1972 r., II CR 458/72*, «OSP i KA» 2/1975, poz. 32.